

Lidská bezpečnost – pojetí a strategie:

komparace přístupů členských států Evropské unie
angažujících se v Human Security Network

ŠÁRKA WAISOVÁ

Human security – conceptualization and strategies: comparison of approaches of various EU/HSN member states

Abstract: In the last 10 years “human security” has become something of a buzzword, used by United Nations agencies, national development agencies, national and international NGOs and, last but not least, international relations scholars. Besides the UN, other international forums have discussed the incorporation of human security issues into foreign and development policy – primarily the Human Security Network (HSN) and the European Union. The main goal of this text is to analyse and compare both contemporary understandings of human security in EU/HSN member states, and those states’ the human security strategies, instruments and approaches. I argue that EU/HSN countries base their human security concepts on strong developmental and humanitarian themes, and that all of them have accepted the interdependence of development and security. However, the human security paradigm is not simply embedded in EU/HSN states’ policies; these states have accepted and used human security only as far as their national security strategies and EU membership makes possible.

Key words: Human security, Human Security Network, European Union, Austria, Greece, Ireland, the Netherlands, Slovenia.

V první polovině 90. let 20. století se v bezpečnostním diskurzu objevil nový pojem – lidská bezpečnost (*human security*). V posledním desetiletí se lidská bezpečnost stala jakýmsi heslem či zaklínadlem, které používá řada agentur OSN, některé národní rozvojové agentury, mezinárodní a lokální nevládní organizace a v neposlední řadě i mnoho badatelů mezinárodních vztahů. Sledujeme-li slovník a politiky agentur, programů a fondů OSN – zejména Programu OSN pro rozvoj (UNDP) či Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) –, je možné získat dojem, že lidská bezpečnost je široce akceptovaným a hluboce zakořeněným pojmem.

Navzdory tomu, že většina států koncept lidské bezpečnosti stále odmítá, vytvořila se v posledním desetiletí (malá) skupina států, které koncept lidské bezpečnosti více či méně přijaly a začlenily jej do svých zahraničních a domácích politik. Některé ze států, které zmíněný koncept přijaly, vytvořily v roce 1999 neformální sdružení s názvem *Human Security Network* (HSN). HSN vznikl na základě dlouhodobé spolupráce mezi Kanadou a Norskem v kampani proti výrobě a použití a za odstranění nášlapných min. Existence HSN byla potvrzena na konferenci ministrů zahraničních věcí Kanady, Norska a Rakouska v Bergenu (1999). V současné době je členem HSN třináct států – Chile, Kanada, Kostarika, Irsko, Jordánsko, Malí, Nizozemsko, Norsko, Rakousko, Řecko, Slovinsko, Švýcarsko a Thajsko. Statut pozorovatele získala Jihoafrická republika. HSN dnes tvoří skupina stá-

tů, sdílejících podobné priority. Tyto státy se společně politicky, finančně i organizačně podílejí na řadě programů a aktivit, které směřují k posílení, respektive k zajištění bezpečnosti lidského jedince.

Některé prvky lidské bezpečnosti se však objevují i v agendě a politikách nejrůznějších mezinárodních vládních i nevládních organizací. Jednou z organizací, která v posledních letech stále silněji akcentuje lidskou bezpečnost, je Evropská unie (EU). Mnohé instituce EU, některé členské státy (zejména členové HSN) a nevládní organizace apelují na inkorporaci lidské bezpečnosti do agendy EU. Důkazem úspěchu jejich snažení je například přijetí evropské bezpečnostní strategie *A Secure Europe in a Better World*, reforma rozvojové politiky EU či přijetí rady obecných zásad (tzv. *Guidelines*), týkajících se lidských a dětských práv. Nedávný vývoj mezinárodní politiky, zejména zahájení „války proti terorismu“, však odsunul pokusy upozornit na bezpečnost jedince do pozadí, neboť je na úkor lidské bezpečnosti opět zdůrazňována národní bezpečnost. Agenda lidské bezpečnosti je zatlačována do pozadí také přijetím mnoha protiteroristických opatření, která omezují západoevropskými státy tradičně akceptovaná lidská a politická práva. Rozvojová pomoc a další aktivity, směřující k posílení lidské bezpečnosti, byly většinou států odsunuty na periferii zahraniční politiky.

K určitému překonání zmíněné marginalizace a k obnovení diskuze o posílení lidské bezpečnosti v agendě EU došlo v roce 2004, kdy Unii předsedaly dva státy HSN – Irsko (první polovina roku 2004) a Nizozemsko (druhá polovina roku 2004). Irské a nizozemské předsednictví ukazuje, že státy EU, které přijaly paradigma lidské bezpečnosti, mohou mít pozitivní vliv na integraci lidské bezpečnosti do agendy a politik EU a jejich členských států. Vedle Irska a Nizozemska jsou členem EU angažujícím se v HSN Rakousko, Řecko a Slovinsko (viz obrázek 1).

Obrázek 1

Cílem tohoto textu je analyzovat a srovnat současné pojetí lidské bezpečnosti členských států EU, které jsou současně členem HSN (dále jen členské státy EU/HSN). Zaměřím se také na strategie¹ naplňování agendy lidské bezpečnosti.

Následující stať je rozdělena do tří částí. První z nich stručně představuje koncept lidské bezpečnosti. Druhá část seznámí čtenáře s agendou HSN a s prioritami politiky HSN. Třetí část pak zkoumá konceptualizaci lidské bezpečnosti a priority zahraničních i rozvo-

jových politik jednotlivých členských států EU/HSN a ukáže strategie, které tyto státy používají pro naplnění svých priorit lidské bezpečnosti.

Stať vychází zejména z analýzy konkrétních aktivit členských států EU/HSN, z analýzy jejich oficiálních dokumentů, například z výročních zpráv o zahraniční politice, z rozvojových strategií a z projevů představitelů těchto států. Do výzkumu jsou také zahrnuty oficiální internetové prezentace, dokumenty a aktivity partnerů členských států EU/HSN, zejména mezinárodních nevládních organizací (NGO).

STRUČNÁ HISTORIE KONCEPTU LIDSKÉ BEZPEČNOSTI

Ačkoli se idea bezpečnosti jedince objevuje s velkou intenzitou až v průběhu první poloviny devadesátých let, někteří badatelé poukazují na to, že liberální a otevřené pojetí bezpečnosti jako konceptu pro jednotlivce či skupiny není výsledkem společenských, politických či vědeckých procesů 20. století, ale že se objevuje již v období od poloviny 17. století do Velké francouzské revoluce. Teprve revoluční a napoleonské války přispěly k dominanci vojenského pojetí bezpečnosti, kdy se zajištění bezpečnosti stalo úkolem a právem státu a stát se stal primárním referenčním objektem (*Rothschild, 1995, s. 60–61*). Až do počátku 20. století zůstala bezpečnost chápána paralelně v liberálním a otevřeném pojetí i v pojetí vojenském. Obě světové války, pokračování závodů ve zbrojení po druhé světové válce, zvyšování počtu ozbrojených sil a konečně existence jaderné zbraně přispěly k proměně pojetí bezpečnosti. Ta na konci 40. let 20. století definitivně ztratila nevojenský a nestátní charakter a na několik dalších desetiletí převládlo v mezinárodní politice paradigma národní bezpečnosti.

Výrazným příspěvkem k proměně (návratu) konceptualizace bezpečnosti směrem k lidské bezpečnosti byly práce kodaňské školy (zejména Barryho Buzana) a školy tzv. třetího světa (například Mohameda Ayooba a Amitava Acharyi) z počátku osmdesátých let. Obě školy zpochybnily dominantní pozici státu, neboť zdůrazňovaly, že: 1) referenčním objektem není jen stát, nýbrž i lidský jedinec; 2) vedle vojenských hrozeb existuje celá paleta dalších hrozeb, které mohou výrazně poškodit, respektive oslabit bezpečnost jedince (i státu), jako je například zhoršování stavu životního prostředí, nedostatečný rozvoj a zastoť či nedostatek surovin (včetně potravin a pitné vody); 3) jednání státu se může stát zdrojem hrozeb pro jedince. Tito badatelé kritizovali realistické pojetí bezpečnosti a tvrdili, že bezpečnost jedince nelze ztotožňovat s bezpečností občana, jak to dělá realismus, neboť člověk má určitá práva, která by neměla být závislá na (ne)existenci státu či na západních hodnotách a normách. Právě tato myšlenka práv jedince či skupiny (lidský druh, rodina), existujících zcela nezávisle na státu, sehrála významnou úlohu v konceptualizaci bezpečnosti jedince jak v teorii, tak i v praxi mezinárodních vztahů.

Lidská bezpečnost zahrnuje jak svobodu od strachu, tak i svobodu od nedostatku. Převažující pojetí lidské bezpečnosti kombinuje bezpečnost jedinců (jejich fyzické bezpečí, ekonomický a sociální blahobyt, ochranu lidských práv) a tradiční pohled – bezpečnost státu. „*Lidská bezpečnost zahrnuje celé spektrum přístupů pro prevenci a řešení násilných konfliktů, pro ochranu civilistů v případě konfliktu a pro posílení kapacity státu pro zajištění bezpečnosti vlastního obyvatelstva... lidská bezpečnost posiluje legitimitu a stabilitu státu.*“ (*Freedom from fear, S. 1.*)

Jednou z hybných sil konceptualizace lidské bezpečnosti a jejího naplňování v mezinárodní politice je již zmiňované uskupení *Human Security Network*. Jeho členské státy zastřešují konceptem lidské bezpečnosti širokou humanitární agendu. Ta zahrnuje zejména podporu vzniku a existence Mezinárodního trestního soudu, podporu zákazu výroby a použití náslapných min, pomoc dětským obětem sexuálního vykořisťování, podporu zákazu dětské práce, prevenci a trestání obchodu s lidmi, především se ženami a s dětmi (srovnej dále). Konceptualizace lidské bezpečnosti HSN nezahrnuje však jen bezpečnost jedince, ale také bezpečnost státu; stát i lidský jedinec jsou podstatnými referenčními objekty a žádný z nich není preferován. V perspektivě HSN je bezpečnost jedince neoddelitelně spjata

s bezpečnostní státu, zejména s udržení jeho teritoriální integrity, s existencí dobré vnitřní vlády a se zodpovědností mezinárodního společenství (to jest ostatních států). HSN spojuje úroveň lidské bezpečnosti s úrovní rozvoje a *vice versa*. Členské státy HSN zdůrazňují, že nedílnou součástí rozvoje je také dodržování lidských práv a zlepšování politického, sociálního, ekonomického i environmentálního prostředí, v němž lidé žijí. Jednou ze strategií posílení lidské bezpečnosti je důraz členských států HSN na rozvoj a internalizaci norem lidských práv a humanitárního práva, jakož i na posílení socioekonomické rovnosti.

Lidská bezpečnost není v perspektivě HSN „náhražkou“ národní bezpečnosti, ale spíše její nedílnou součástí, která klade důraz na zajištění blahobytu a dobrého života jedince/neobčana, občanů a společnosti (*Fuentes, 2001, s. 84*).

AGENDA A STRATEGIE HSN

Členské státy HSN formulovaly svou agendu a strategie spolupráce od svého vzniku v roce 1999. Na svém ustavujícím setkání v Lysøenu v roce 1998 prohlásili ministři zahraničních věcí, že základní strategií HSN pro dosažení lidské bezpečnosti je ochrana a podpora lidských práv, právního státu, demokratických institucí, dobrého vládnutí, kultury míru a nenásilného řešení konfliktů (*Fuentes, 2001*). Do roku 2004 (setkání ministrů zahraničních věcí v Thajsku) se dotvořila agenda HSN, která v současné době zahrnuje následující témata:

- Podpora a účast na plnění Rozvojových cílů tisíciletí (*Millennium Development Goals – MDG*).
- Zákaz výroby a používání nášlapných min a podpora odstraňování již rozmístěných nášlapných min. Nášlapné miny jsou závažnou překážkou lokálního rozvoje, neboť omezují místní zemědělskou činnost a pohyb lidí, především dětí.
- Snížení počtu legálně i ilegálně držených malých a lehkých zbraní (tzv. SALW), omezení a kontrola obchodu s malými a lehkými zbraněmi. Jak ukazují analýzy vnitrostátních konfliktů, probíhajících v posledních letech, je jednou z příčin násilného průběhu těchto konfliktů rozsáhlé ilegální držení malých a lehkých zbraní. Cílem členských států HSN je vytvoření kontrolního mechanismu pro národní, regionální i mezinárodní obchod s malými zbraněmi, snížení počtu legálně i ilegálně držených malých a lehkých zbraní, jakož i budování mírové politické kultury a občanské společnosti.
- Pomoc dětem zasaženým ozbrojeným konfliktem. Většina válečných konfliktů v posledních desetiletích negativně ovlivnila životy civilistů, zejména dětí a žen. Členské státy HSN mají zato, že je potřeba věnovat zvláštní pozornost ochraně dětí, a to jak prevencí jejich zapojení do ozbrojeného boje (ať už do pravidelných, nebo nepravidelných armád), tak i v procesu postkonfliktní rekonstrukce, neboť řada dětí trpí psychosomatickými obtížemi, zraněními způsobenými nášlapnými minami apod. Pomoc dětem zahrnuje také podporu rozvoje mezinárodních norem, upravujících/zakazujících/trestajících dětskou práci a nejrůznější formy sexuálního zneužívání dětí.
- Rozvoj mezinárodního humanitárního práva a norem lidských práv. Součástí konceptu lidské bezpečnosti je podle HSN respektování základních lidských práv a ochrana lidské důstojnosti. Cílem členských států HSN je podpora tvorby široké skupiny norem, upravujících lidská práva, přičemž cílem je rozšířit počet států, které ratifikují a dodržují nové mezinárodní dohody. Součástí tohoto bodu agendy se stalo zejména vytvoření Mezinárodního trestního soudu a zlepšení situace uprchlíků i vnitřně přesídlených osob ve všech oblastech světa.
- Předcházení vypuknutí ozbrojených konfliktů. Členské státy HSN jsou přesvědčeny o tom, že fungující systém včasného varování a včasná prevence vypuknutí násilí mohou přispět ke snížení lidského utrpení i případných materiálních ztrát. Členské státy HSN se zaměřují na posílení schopností i kapacity pro udržování míru, a to jak na mezinárodní, tak i na regionální a lokální úrovni. Organickou součástí systému budování míru je zvláštní pomoc ženám, postiženým ozbrojenými konflikty.

- Boj s nadnárodním organizovaným zločinem, zejména potírání obchodu s lidmi. Členské státy HSN vycházejí z premisy, že dostatečné materiální a finanční zdroje umožňují dlouhé a krvavé vedení vnitrostátních konfliktů. Většina zdrojů lokálních vojenských vůdců či guerillových sil pochází z organizovaného zločinu či z ilegálního obchodu s nerostnými surovinami. Cílem HSN je minimalizovat možnosti, respektive zisky z nelegálního obchodu s nerostnými surovinami² a vytvořit legální rámec pro boj s transnacionálním organizovaným zločinem.
- Získání zdrojů pro podporu rozvoje. Jednou ze základních myšlenek konceptu lidské bezpečnosti HSN je existence vzájemného vztahu mezi úrovní rozvoje a úrovní lidské bezpečnosti. Posílení a podpora rozvoje jsou cestou ke zlepšení kvality lidského života i lidské bezpečnosti. Snahou HSN je nejen získat větší objem zdrojů pro podporu rozvoje, ale také zlepšit koordinaci jednotlivých rozvojových projektů a zajistit průhlednost poskytování oficiální rozvojové pomoci.

Členské státy HSN jsou motivovány představou, že občané a vlády rozvinutých zemí mají morální odpovědnost vůči těm, kteří žijí za hranicemi blahobytu a dobrého života. Proto zařazují jednotlivé body agendy HSN do svých zahraničních i rozvojových politik a vzájemně je koordinují. Nárůst agendy HSN však v posledních letech vedl k tomu, že některé z členských států neměly zájem, popřípadě nebyly schopny zapojit se do kolektivní akce, směřující k naplnění konkrétního bodu agendy. Různé zájmy členských států HSN jsou navíc dány skutečností, že HSN není formální mezinárodní organizací a že každý z členských států konceptualizuje bezpečnost jedinec odlišně. Na konferenci ministrů zahraničních věcí členských států HSN v Santiagu de Chile (2002) bylo oficiálně potvrzeno, že členské státy HSN nemusejí vždy jednat jako skupina, nýbrž mohou vytvářet různé regionální či funkční skupiny pro plnění vybraných bodů agendy HSN. Toto usnesení otevřelo nové možnosti pro spolupráci členských států EU angažovaných v HSN. Chilská konference také zdůraznila, že důležitými partnery pro realizaci agendy lidské bezpečnosti jsou mezinárodní či regionální nevládní organizace, popřípadě další nestátní aktéři (*Address by H.E. the Austrian..., 2003*). Spolupráce členských států HSN tak připomíná projekt evropské spolupráce „à la carte“, kdy od roku 2002 vznikla mezi státy HSN řada bilaterálních či trilaterálních projektů, směřujících k naplnění konkrétních cílů agendy *Human Security Network*.

V následujících kapitolách budou analyzovány jednotlivé přístupy členských států EU/HSN ke konceptu lidské bezpečnosti a strategie naplňování agendy lidské bezpečnosti, aby na závěr bylo možné provést jejich srovnání.

IRSKO

Irsko se stalo členem HSN v roce 1999, avšak na multilaterální humanitární a rozvojové spolupráci se podílí již několik desetiletí. Tvář irské humanitární a rozvojové politiky je značně ovlivněna neutralitou státu, respektive jejím vnímáním. Irsko se podílí na peace-keepingových operacích³ a na dalších programech OSN, především na programech rozvojových a humanitárních. Ačkoli je neutralita v tamní společnosti a politice – ve srovnání s rakouskou společností (viz dále) – mnohem hlouběji zakořeněna a stala se součástí národní identity, prochází v posledních patnácti letech silnou krizí. Příčinou krize irské neutrality je zejména prohlubování Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) a Evropské bezpečnostní a obranné politiky EU (EBOP). Multilaterální strategie zaměřená na spolupráci s OSN byla nahrazena státněcentrickým paradigmatem bezpečnosti, které se silně orientuje na NATO, respektive na spolupráci s členskými státy NATO, a na budování evropských ozbrojených sil (*White Paper on Defence, 2000*). Pochybnosti o fungování a smyslu neutrality se projeví například v souvislosti s irským referendem o *Smlouvě z Nice*. Odpůrci hlubší integrace EU předplatili billboardy s hesly: „*Hallo NATO, good-bye UN.*“ (*Doyle, 2005, s. 3.*) Tato protievropská kampaň dokazuje, že celá řada Irů chápe členství v EU a spolupráci s EU a s NATO jako neslučitelné s tradiční vazbou na OSN a s neutrálním statutem země.

Ačkoli se Irsko podílí na aktivitách HSN od svého vstupu, dostávají se jednotlivé body agendy lidské bezpečnosti do jeho zahraniční a bezpečnostní politiky jen velmi pomalu. Nejpatrnější je přijetí konceptu lidské bezpečnosti v irské politice rozvojové pomoci. Irské pojetí lidské bezpečnosti vychází z holistického paradigmatu lidské bezpečnosti, které předpokládá existenci širokého spektra hrozeb – od násilí až po hrozby strukturálního charakteru. Srovnám-li irský případ například s rakouským a s řeckým (viz dále), je hlavní hybnou silou projektů lidské bezpečnosti v Irsku nikoli vláda (Ministerstvo zahraničních věcí – MZV), ale národní nevládní organizace. Nejvýznamnějším aktérem irské politiky lidské bezpečnosti je *Dóchas*, Irská asociace nevládních rozvojových organizací. *Dóchas* pořádá tematické workshopy, konference a další aktivity, které tlačí na irskou vládu i na Komisi EU, aby přijaly hlavní body agendy HSN. Jedním z jeho cílů je také formalizace dosud spíše neformálního *Human Security Network*.

Pod zmíněným tlakem přijala irská vláda velkou část agendy HSN a – jak ukazuje analýza irského předsednictví EU – zahájila řadu projektů lidské bezpečnosti jak v rámci domácí, tak i evropské politiky. Již před rokem 2004 se však v irské politice projevuje silný sklon k některým bodům agendy lidské bezpečnosti. V období svého členství v Radě bezpečnosti OSN (2001–2002) Irsko tlačilo na rozšíření projednávané agendy Rady bezpečnosti OSN o otázky různých přístupů a nástrojů řešení konfliktů, o otázky vztahu mezi předcházením vypuknutí násilí a poskytováním rozvojové pomoci, o negativních humanitárních dopadech sankcí a o postavení žen v ozbrojených konfliktech. Také jednoznačně hájilo nutnost vzniku Mezinárodního trestního soudu a odmítalo poskytování jakýchkoli výjimek americkým vojákům nebo zástupcům USA v misích OSN (*Doyle, 2005*).

Jak již bylo zmíněno výše, největší pokrok v iniciaci a implementaci politiky lidské bezpečnosti Irsko učinilo v době svého předsednictví EU. K prioritám jeho evropské politiky patřila implementace *Obecných zásad EU o dětech v ozbrojených konfliktech*, přijatých v roce 2003 (*EU Guidelines on Children in Armed Conflicts*), a přijetí *Obecných zásad o podpoře ochránců lidských práv (EU Guidelines on Support for Human Rights Defenders)*. Irsko také během svého předsednictví EU uspořádalo první – i když neformální – setkání ministrů rozvojové spolupráce členských států EU, jehož cílem bylo diskutovat o vztahu mezi úrovní (lidské) bezpečnosti a úrovní rozvoje. Hlavním výsledkem tohoto setkání a diskuzí mezi *Dóchás*em a irskou vládou byl konsenzus o vytvoření nových pravidel pro další poskytování rozvojové pomoci; rozvojová pomoc měla postupně procházet procesem sekuritizace a stát se součástí nástrojů udržení bezpečnosti, jako je například *peacekeeping*. V souvislosti s uvedenou strategií Dublin odmítl vojenské vedení „války proti terorismu“, která podle jeho názoru marginalizovala nevojenské prostředky udržení bezpečnosti.

Irsko je také jedním z nejsilnějších zastánců a podporovatelů MDG. Podporuje transformaci poskytování rozvojové pomoci a její propojení s bezpečnostní politikou, s ochranou lidských práv (především práv dětí a Mezinárodní trestní soud) a s ochranou *peacekeepingových* sil OSN. Tyto jeho preference vycházejí z transformace pojetí irské národní bezpečnosti. Ta odmítá úzké pojetí zajištění bezpečnosti státu pomocí budování teritoriální obrany a podporuje širokou prevenci konfliktů, *peacekeeping* a budování krizového managementu. Hlavními aktéry realizace irské politiky lidské bezpečnosti jsou vedle irských NGOs také Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo obrany a národní rozvojová agentura *Development Cooperation Ireland* (tzv. *Ireland Aid* či *DCI*).⁴

Irský přístup k lidské bezpečnosti je založen na komplexním a multisektorovém přístupu, irská strategie rozvojové pomoci vychází ze soudržnosti obchodní a rozvojové politiky (jednou z určujících myšlenek irské zahraniční politiky je motto „*trade people out of poverty*“). Irské strategie posílení a udržení lidské bezpečnosti zahrnují projekty genderové rovnosti, dobrého vládnutí, boje proti AIDS, odstranění chudoby, zvýšení vzdělání a podpory rozvoje (pro výši oficiální rozvojové pomoci srovnej tabulku na s. 71).⁵ Irská rozvojová spolupráce se ve srovnání s řeckou, s rakouskou a se slovinskou neorientuje

na státy evropské periferie, nýbrž preferuje mimoevropské regiony, především Subsaharskou Afriku.⁶

Irské pojetí lidské bezpečnosti je výsledkem dlouholeté účasti Dublinu na multilaterálních rozvojových, humanitárních a mírových projektech vedených OSN. Důraz na spolupráci s OSN vyplývá ze zvláštního vztahu mezi OSN a neutrálním Irskem (dále srovnej případ Rakouska). Konceptualizace lidské bezpečnosti akcentuje – podobně jako v případě Nizozemska – vzájemný vztah mezi úrovní lidské bezpečnosti a úrovní rozvoje. Irský pohled na rozvoj a na rozvojovou spolupráci pak nezanedbatelně ovlivnil strategii podpory lidské bezpečnosti, která dnes představuje široký soubor politických, ekonomických, bezpečnostních, mezinárodněprávních, rozvojových a humanitárních nástrojů.

NIZOZEMSKO

Nizozemsko, které se stalo členem HSN v roce 1999, jen pomalu přijímá paradigma lidské bezpečnosti, přičemž jeho zahraniční a bezpečnostní politice stále ještě jednoznačně dominuje státněcentrické pojetí bezpečnosti, charakteristické zejména pro NATO⁷ (*Silva, 2001, s. 65*). Paradigma lidské bezpečnosti je akcentováno, podobně jako je tomu v Irsku či v Rakousku, zejména v oblasti politiky rozvojové spolupráce. Ačkoli se Nizozemsko tradičně aktivně podílelo na mírových operacích OSN a podporovalo humanitární a rozvojové programy, jako bývalá koloniální velmoc si udrželo zvláštní vztahy se svými koloniemi v Africe, v Latinské Americe i v Asii. Rozvojová, humanitární i technologická pomoc májí díky vztahu ke koloniím v nizozemské zahraniční politice své místo a dlouhou tradici. Pod vlivem koloniálního dědictví, narůstajícího počtu epidemií jako AIDS či SARS a jevů jako obchod s lidmi a s drogami se po druhé světové válce setřel v nizozemské zahraniční a bezpečnostní politice rozdíl mezi národní a mezinárodní bezpečností, respektive vztah mezi teritorialitou a bezpečností států.

Hlavními body agendy nizozemské zahraniční politiky se v posledních pěti letech staly: 1) posílení mezinárodního vládnutí, 2) podpora udržení mezinárodního míru, bezpečnosti a stability, 3) podpora evropského integračního procesu, 4) trvalé snižování chudoby, 5) udržení a posílení bilaterálních vztahů.⁸ Jak je patrné z tohoto výčtu, k prioritám nizozemské zahraniční politiky patří tři cíle, které jsou také součástí agendy HSN – body jedna, dva a čtyři. Jednou z podmínek existence úspěšného systému mezinárodního vládnutí, udržení míru a snižování chudoby je podle nizozemské vlády existence účinného systému mezinárodních právních norem, existence systému včasného varování, prevence vypuknutí násilí, budování míru a v neposlední řadě také naplňování Rozvojových cílů tisíciletí.

Hlavní hybnou silou aktivit v oblasti lidské bezpečnosti je Ministerstvo zahraničních věcí, konkrétně přidružené Generální ředitelství pro mezinárodní spolupráci (*General Directorate for International Cooperation – GDIC*). To je řízeno ministrem bez portfeje (označovaným jako ministr pro rozvojovou spolupráci). K tradičním tématům nizozemské rozvojové politiky patří podpora snižování chudoby a podpora iniciativ, směřujících k pomoci marginalizovaným skupinám v rozvojových zemích (etnickým menšinám, ženám, dětem, imigrantům atd.).

V letech 2000–2001 se nizozemský přístup výrazně sblížoval s irským; Nizozemsko dnes podporuje zvýšení úrovně lidské bezpečnosti pomocí obchodních opatření a fiskálních i ekonomických reforem (*Silva, 2001, s. 66*). Nizozemské MZV označuje svůj vlastní přístup k lidské bezpečnosti za tzv. integrovanou zahraniční politiku s úzkými vazbami na otázky míru, bezpečnosti, dobrého vládnutí, lidská práva, chudobu, ochranu životního prostředí a migraci (*Policy Agenda, 2005*). Během svého předsednictví EU, které ve druhé polovině roku 2004 navázalo na předsednictví irské, se Nizozemsko zaměřilo na podporu budování systému prevence vypuknutí násilí, na přijetí *Konvence o zákazu použití nášlapných min* členskými státy EU, na podporu lidských práv a na odstraňování tzv. deficitu lidských práv v politikách EU. Podobnou agendu prosazovalo i během svého členství v Radě bezpečnosti OSN (1999–2000) a v průběhu svého předsednictví OBSE (2003).

Součástí nizozemského integrovaného přístupu k politice lidské bezpečnosti je využití široké palety nástrojů – politických, diplomatických, vojenských, civilních, obchodních a rozvojových – a koordinace politik všech vládních rezortů, včetně investic zdrojů. Nizozemská vláda vytvořila Nizozemský stabilizační fond (*Dutch Stability Fund*), který sdružuje jak finanční částky určené pro oficiální rozvojovou pomoc, tak zdroje dalších rezortů (například zdroje Ministerstva obrany pro realizaci odminování).⁹ V souvislosti se zmíněnou transformací došlo též k proměně adresátů nizozemské rozvojové pomoci. V roce 1999 byl redukován počet zemí, s nimiž mělo Nizozemsko dohody o přímé bilaterální spolupráci, z přibližně sta zemí na dvacet států.

V nizozemské konceptualizaci bezpečnosti zřetelně převažuje perspektiva vzájemné závislosti mezi úrovní rozvoje a úrovní lidské bezpečnosti. Proto základní nizozemskou strategií pro posilování bezpečnosti jedince je rozvojová pomoc a spolupráce, široká a aktivní podpora peacekeepingových operací, poskytování grantů humanitárním nevládním organizacím a iniciování vytváření norem mezinárodního humanitárního práva, včetně podpory jejich proliferace. Avšak při srovnání nizozemského postoje vůči programům a projektům OSN s postojem Irsku, Rakouska a Řecka je zřetelně vidět nizozemský odstup. Hlavním určujícím faktorem nizozemských aktivit a příspěvků pro realizaci politiky lidské bezpečnosti je (ne)efektivnost konkrétních institucí; nizozemské Ministerstvo zahraničních věcí jen zřídka poskytuje přímé granty jednotlivým vládám a agenturám, programům a fondům OSN, projekty lidské bezpečnosti mnohem častěji podporuje prostřednictvím humanitárních a rozvojových nevládních organizací.

RAKOUSKO

Rakousko se stalo členem HSN v roce 1999. Poměrně snadno přijalo koncept lidské bezpečnosti HSN a stalo se jedním z neaktivnějších členských států. Jeho přístup k pojetí lidské bezpečnosti byl ovlivněn neutralitou země a jejími proměnami. Jako neutrální stát (od roku 1955) se Rakousko – podobně jako Irsko – orientovalo na multilaterální spolupráci v rámci OSN. Jeho ozbrojené síly se tradičně podílely na peacekeepingových i humanitárních operacích OSN. Již od počátku 60. let 20. století Vídeň podporovala celou řadu programů OSN, určených pro rozvojovou pomoc. Pojetí neutrality v Rakousku se začalo postupně transformovat po skončení konfliktu Východ – Západ. Tato transformace byla ovlivněna první válkou v Perském zálivu, kdy se Rakousko jednoznačně postavilo na stranu protiirácké koalice a umožnilo například vojenské přelety přes své území. V tomto období převládá v této zemi názor, že závazky, vyplývající z členství v OSN, mají přednost před závazky, vyplývajícími ze statutu neutrála. K dalšímu oslabení rakouské neutrality došlo v souvislosti se vstupem země do Evropské unie (1995) a s jejím zapojením do SZBP a do EBOP. Přijetí SZBP a EBOP od základu změnilo organizační princip rakouské bezpečnostní politiky, která sama sebe dnes „vnímá jako spíše neúčastněnou než neutrální“ (*Resolution of the Austrian Parliament..., 2001*).

Podpora lidské bezpečnosti a rozvoje se stala jednou ze základních bezpečnostních strategií Rakouska. Rakouská bezpečnostní politika dnes respektuje zásadu, že geografická vzdálenost hrozeb již není dostatečnou zárukou národní bezpečnosti a že i vzdálené hrozby (včetně například nerozvinutosti) mohou výrazně ovlivnit bezpečnost státu (*Resolution of the Austrian Parliament..., 2001*). Podpora a realizace projektů zvyšujících úroveň rozvoje a lidské bezpečnosti v periferních oblastech Evropy i v dalších částech světa jsou chápány jako nástroj posílení národní bezpečnosti. Prioritními tématy rakouské politiky lidské bezpečnosti jsou zejména práva žen (zákonná úprava trestajících násilí proti ženám, například ženskou obřízku), dětská práva (zákaz obchodu s dětmi, dětské prostituce a pornografie a podpora programů pro děti postižené ozbrojeným konfliktem) a lidská práva obecně (odstranění trestu smrti, vzdělávání v oblasti lidských práv, ochrana menšin, uprchlíků a vnitřně přesídlených osob), (*Austrian Foreign Policy Yearbook 2003*).

Jak již bylo zmíněno výše, jedním z prvků rakouské bezpečnostní strategie je poskytování rozvojové pomoci (srovnej tabulku na s. 71), především podpora a pomoc při realizaci programů a fondů OSN a jejich specializovaných agentur (zejména UNIFEM, UNICEF, UNESCO, Mezinárodní organizace práce, Světové zdravotnické organizace, Komise OSN pro lidská práva), dále poskytování grantů humanitárním nevládním organizacím, vytváření a podpora vzdělávacího systému v oblasti lidských práv, iniciování tvorby norem mezinárodního humanitárního práva a podpora jejich přijetí (Rakousko a Norsko například pravidelně v rámci OSN předkládají rezoluce, týkající se zlepšení situace vnitřně přesídlených osob). K významným partnerům realizace programů lidské bezpečnosti Rakouska patří ostatní členské státy HSN, vládní (OSN, OBSE /Rakousko bylo předsednickou zemí v roce 2000/) a rakouské i regionální nevládní organizace.

Hlavním garantem rakouských projektů lidské bezpečnosti je Ministerstvo zahraničních věcí, Odbor pro rozvojovou spolupráci, spolupráci s východní Evropou a koordinaci mezinárodní rozvojové politiky. Činnost ministerstva i zmíněného odboru byla transformována v roce 2002, kdy Rakousko přijalo nový *Spolkový zákon o rozvojové spolupráci*. Ten potvrdil výsledky rozsáhlé transformace rakouské rozvojové pomoci. Například posiluje legální postavení rakouských nevládních organizací, které jsou „zprostředkovatelem“ programů rozvojové pomoci (*Three-Year-Programme...*, 2004). Podle nového zákona je cílem rakouské rozvojové politiky odstranění chudoby, podpora míru a lidské bezpečnosti, podpora ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů (*Three-Year-Programme...*, 2004). V roce 2004 byl ke zmíněnému zákonu přijat dodatek, který vytvářel novou strukturu rakouské rozvojové politiky – národní rozvojovou agenturu (*Austrian Development Agency – ADA*). Ta je odpovědná za implementaci projektů a programů rozvojové pomoci v oblasti východní Evropy (jako hlavní oblast svého zájmu vymezuje jihovýchodní Evropu a Irák), tematicky se zaměřuje především na projekty v oblasti rozvoje lidských práv, demokratické participace a budování dobrého vládnutí, jakož i na prevenci vypuknutí ozbrojených konfliktů.

K programům, které dosud Rakousko podpořilo či realizovalo, patří projekty odstraňování nášlapných min v Bosně a Hercegovině, v Chorvatsku a v Mosambiku. V roce 2002 bylo Rakousko předsedající zemí *Standing Committee on the General Status and Operation of the Mine Ban Treaty*, v roce 2004 spoluorganizovalo a předsedalo nairobskému summitu, který se zabýval celosvětovým odminováním a zákazem použití a výroby nášlapných min. Společně se Slovinskem a s Jordánskem vytvořilo *Iniciativu pro pomoc dětem traumatizovaným válkou a dětským obětem násilí v Iráku*. Rakouské Ministerstvo zahraničních věcí dále například finančně podporuje slovinské centrum TOGETHER i další humanitární NGOs (srovnej dále) a je hlavním sponzorem pomoci obětem nášlapných min.

Rakousko (MZV) podporuje aktivity Evropského výcvikového a výzkumného střediska pro lidská práva a demokracii ve Štýrském Hradci a Institut Ludwiga Boltzmana pro lidská práva ve Vídni. Oba instituty tvoří akademickou bázi rakouských iniciativ v oblasti lidské bezpečnosti (připravují například manuály či *policy papery* v oblasti lidské bezpečnosti a lidských práv). Během svého předsednictví HSN se Rakousko orientovalo zejména na prosazení projektů rozvoje lidských a dětských práv, například vypracovalo *Manuál pro vzdělávání v oblasti lidských práv* či podpořilo ustavení několika regionálních a lokálních center pro vzdělávání v oblasti lidských práv. Hlavní myšlenkou zmíněných rakouských aktivit je překonat propast mezi normami univerzálních lidských práv a jejich implementací, mezi programovými koncepcemi a reálnou politikou (*Chair's Summary*, 2003).

Vstup Vídně do HSN a zahájení projektů lidské bezpečnosti byly podobně jako v Irsku ovlivněny dědictvím neutrální zahraniční a bezpečnostní politiky. Rakousko realizuje své projekty lidské bezpečnosti zejména ve spolupráci s agenturami, fondy a programy OSN, méně často s regionálními či rakouskými NGOs. Na rozdíl od Irska či Nizozemska však mnohem více akcentuje vztah mezi lidskou a národní bezpečností; lidská bezpečnost je v rakouské perspektivě nedílnou podmínkou zajištění národní bezpečnosti. Nejvýznam-

nější strategií podpory lidské bezpečnosti je podpora rozvoje, neboť v rakouské konceptualizaci je za příčinu nejistot a bezpečnostních hrozeb považována především nedostačující úroveň rozvoje.

ŘECKO

Řecko se stalo členem HSN v roce 2000. Řecko, které akceptovalo předpoklad vzájemné závislosti mezi úrovní rozvoje a úrovní lidské bezpečnosti, je v současné době na začátku cesty k přijetí agendy HSN. Hlavní příčinou tohoto stavu je skutečnost, že se jeho bezpečnostní politika tradičně orientovala na teritoriální obranu. Konceptualizace (národní) bezpečnosti se v této zemi začala měnit na počátku 90. let 20. století, kdy se významnými hrozbami v jihovýchodní Evropě staly rozsáhlé migrační a uprchlické vlny. Proměnu chápání bezpečnosti v Řecku ovlivnil také konec bipolární konfrontace, který ukončil desetiletí trvající geopolitickou marginalizaci Řecka posunem „zdrojů hrozeb“ ze středu Evropy na její periferii. Tato země se stala významným hráčem jak na Balkáně, tak i v oblasti Černého moře, Zakavkazska a Blízkého východu. Proměna její zahraniční a bezpečnostní politiky byla rovněž ovlivněna změnami, jimiž prošla v devadesátých letech řecká společnost, jakož i ekonomickými a politickými imperativy vyplývajícími z členství v Evropské unii. Tyto změny byly urychleny *Maastrichtskou a Amsterodamskou smlouvou*, které hovořily o budování SZBP a EBOP na společných základech a hodnotách. Řecká zahraniční a bezpečnostní politika dnes vykazuje významné prvky europeizace (*Lesser – Larabee – Zanini – Vlachos, 2001, s. 68 a 103–105*). Ta zahrnuje především změnu hodnotové orientace a organizačních principů řecké zahraniční a bezpečnostní politiky. Ačkoli je řecká zahraniční i bezpečnostní politika dosud orientována silně státocentricky, stále častěji lze pozorovat růst podpory lidské bezpečnosti.¹⁰

Rozhodujícími prvky řecké politiky lidské bezpečnosti jsou podpora budování míru, právního státu, lidských práv (Řecko podporovalo vznik Mezinárodního trestního soudu), projektů pro odstranění nášlapných min, tvorby a implementace norem pro trestání organizovaného zločinu a dobrého vládnutí. Ve srovnání s Rakouskem i s dalšími uvedenými státy jsou jeho aktivity v oblasti lidské bezpečnosti mnohem skromnější; Řecko je zemí, která ve srovnání s ostatními zkoumanými státy poskytuje nejmenší finanční částky na oficiální rozvojovou pomoc (na rozvojové spolupráci členských států EU se podílí až od roku 1999).

Řecko na rozdíl od dalších členských států EU/HSN soustředí své projekty v oblasti lidské bezpečnosti podle svých teritoriálních preferencí, a to do oblasti jihovýchodní Evropy. Od roku 2002 zde realizuje *Pětiletý plán pro ekonomickou rekonstrukci Balkánu*. Za plánování a realizaci oficiální rozvojové pomoci odpovídá Oddělení pro mezinárodní rozvojovou pomoc Ministerstva zahraničních věcí. V roce 2000 byla ustavena národní rozvojová agentura – *Hellenic Aid*. Jejími hlavními partnery jsou regionální a národní nevládní organizace, především Helénská nadace pro evropskou a zahraniční politiku, Mezinárodní ortodoxní křesťanská charita a Mezinárodní iniciativa pro odminování, sídlící v Athénách.¹¹

Jak již bylo zmíněno výše, jednou z nejvýznamnějších řeckých aktivit v oblasti lidské bezpečnosti je odstraňování nášlapných min a pomoc jejich obětem. Řecký zájem o tuto oblast je ovlivněn: 1) regionálními podmínkami v jihovýchodní Evropě, kde jsou v řadě oblastí (včetně řeckého území)¹² tyto miny rozmístěny; 2) předpokladem, že odstranění min je základní podmínkou lokálního ekonomického rozvoje. V roce 2003 se Řecko společně s Tureckem stalo signatářem *Smlouvy o zákazu použití nášlapných min (Mine Ban Treaty)*. V současné době se podílí na odstraňování nášlapných min ve hraničních oblastech Makedonie, v Bosně a Hercegovině a v Libanonu. Hlavními aktéry těchto aktivit jsou řecké Ministerstvo obrany, Národní zdravotní služba a Helénský červený kříž.

Jednou z nejnovějších řeckých iniciativ, která byla zahájena v souvislosti s konáním olympijských her v Řecku (2004) a která má výrazný symbolický charakter, bylo otevření *International Olympic Truce Center* v Athénách. Centrum vzniklo na základě spolu-

práce řecké vlády a Mezinárodního olympijského výboru, aby propagovalo sport a olympijské ideály jako cestu k udržení světového míru.¹³ Dosud však nezahájilo žádné konkrétní projekty.

Ve srovnání s ostatními uvedenými státy je řecké členství v HSN a přijetí konceptu bezpečnosti jedince velmi výjimečné. Řecko nikdy nepatřilo ke státům, které by výrazně participovaly na mezinárodních mírových, rozvojových či humanitárních projektech, a řecká bezpečnostní politika byla dlouhá desetiletí určována vojensko-politickými hrozbami v regionu. K posunu v konceptualizaci bezpečnosti došlo v Řecku v souvislosti s rozvojem SZBP a EBOP a s proměnou regionálního prostředí. Vnitrostátní konflikty v regionu přinesly nová bezpečnostní dilemata, na něž Athény reagovaly přijetím konceptu lidské bezpečnosti. V řecké perspektivě – podobně jako v perspektivě rakouské a slovinské – je zajištění a posílení lidské bezpečnosti nedílnou součástí národní bezpečnosti. Nejdůležitějšími nástroji posílení lidské bezpečnosti v řecké strategii je zlepšení lokálních podmínek k životu a mezinárodněprávní garance práv a života jedince.

SLOVINSKO

Slovinsko se stalo členem HSN v roce 1999. Jeho pozice jako člena EU/HSN je velmi odlišná od výše prezentovaných zemí; Slovinsko je malým, nově nezávislým státem s komunistickou minulostí, který byl v posledních patnácti letech konfrontován s celou řadou konfliktů v oblasti jihovýchodní Evropy. Slovinská historická zkušenost vedla k tomu, že společnost i politika vykazují silné mezietnické porozumění a snahu o multikulturní koexistenci. Bezpečnostní situace v jihovýchodní Evropě však také vedla Lublaň k hledání silných bezpečnostních partnerů, zejména ve formě získání členství v NATO a v EU. Slovinsko, které se díky své malé rozloze, nízkému počtu obyvatel a přítomnosti na okraji nestabilního regionu obávalo o svou existenci, hledalo od počátku své nezávislosti multilaterální uznání i garance a současně se zapojovalo do regionálních či mezinárodních multilaterálních aktivit na podporu míru. Tyto důvody jej sblížily s ostatními členskými státy HSN a přispěly k tomu, že rychle přijalo agendu HSN, zejména podporu rozvojové pomoci, jakož i proliferaci a internalizaci norem mezinárodního práva. Slovinsko samo bylo po získání vlastní nezávislosti velmi aktivní v legislativní oblasti, když podepsalo a ratifikovalo celou řadu zákonů a mezinárodních dohod o ochraně národnostních menšin, lidských práv a humanitárních principů. Slovinsko dokonce patří k těm několika málo státům, které oficiálně akceptovaly případnou humanitární intervenci, uskutečňovanou pod mandátem Organizace spojených národů.¹⁴

Slovinské členství v HSN vykazuje podobnosti s řeckým členstvím, neboť podobně jako v případě Řecka jej konec konfliktu Východ – Západ posunul z bezpečnostní periferie do jejího centra. Slovinská konceptualizace bezpečnosti – ovlivněna především nestabilním regionálním prostředím a negativní historickou zkušeností – je postavena na státněcentrickém pojetí. Navzdory uvedenému konceptualizaci bezpečnosti bere slovinská zahraniční i bezpečnostní politika v úvahu nejen vojensko-politické hrozby, ale i ekonomické, kulturní, sociální a environmentální hrozby. Jak ukazuje analýza materiálů a aktivit slovinského Ministerstva obrany, odpovídající reakcí na široké spektrum uvedených hrozeb je budování jednotného a integrovaného bezpečnostního systému, který bude obsahovat jak tradiční bezpečnostní, tak nově i rozvojové nástroje. Slovinsko, podobně jako další členské státy EU/HSN, uznává vzájemnou závislost mezi bezpečnostní státem, jedince, společností a mezinárodním společenstvím (*Strategic Defence Review, 2004*) a vzájemnou závislost mezi úrovní rozvoje a úrovní lidské bezpečnosti. Rozvojová, humanitární i technologická pomoc tak přispívá – ve slovinské perspektivě – k větší bezpečnosti státu.

Ke slovinským strategiím naplňování politiky lidské bezpečnosti patří především pomoc dětem v ozbrojených konfliktech (především dětským vojákům), podpora demokratizace, vzdělávání v oblasti lidských práv, podpora vytvoření kontrolního systému obchodu s malými a lehkými zbraněmi, podpora boje proti AIDS, proliferace a podpora přijetí

Konvence o používání náslapných min a odminování. Při podpoře demokratizace a rozvoje lidských práv v jihovýchodní Evropě Slovinsko spolupracuje s Radou Evropy a s OSN. Oficiální rozvojová pomoc však dosud zůstává na okraji zájmu slovinské politiky lidské bezpečnosti. Hlavním důvodem nízkého zájmu o rozvojovou politiku je relativní chudoba státu a společnosti, způsobená negativním ekonomickým dopadem rozsáhlých hospodářských reforem z počátku devadesátých let. V souvislosti se vstupem Slovinska do EU se jeho vláda (podobně jako vlády dalších nových členských států) zavázala kontinuálně zvyšovat objem prostředků oficiální rozvojové pomoci na úroveň EU (*The consequence of enlargement for development policy, 2003*), (srovnej tabulku na s. 71). Hlavními geografickými oblastmi zájmu slovinské politiky lidské bezpečnosti jsou jihovýchodní Evropa a nejnověji Irák.

Nejvýznamnějšími partnery Slovinska při realizaci politiky lidské bezpečnosti jsou další státy HSN (především Rakousko a Jordánsko) a vládní (UNICEF či OBSE /Slovinsko bylo v roce 2005 předsednickou zemí/) i (slovinské a regionální) nevládní organizace. Zmíněné nevládní organizace získávají zdroje nejen od slovinského Ministerstva zahraničních věcí, ale i od slovinských partnerů – od rakouské, irské, kanadské a americké vlády. Pokud tedy máme hovořit o „slovinských“ projektech v oblasti lidské bezpečnosti, musíme hovořit především o aktivitách nevládních organizací.

Nosnou aktivitou Slovinska v oblasti posilování lidské bezpečnosti je pomoc dětem, traumatizovaným prožitky válečného konfliktu. Tato pomoc je organizována největší slovinskou nevládní organizací – Slovinskými filantropi (*Slovenski Filantropi*). Zmíněná nevládní organizace postupně vytvořila ve spolupráci s MZV například Mezinárodní nadaci pro odminování a pomoc obětem min (pomáhala například dětem v bývalé Jugoslávii a v Zakavkazsku) a Regionální centrum pro zajištění psychosociálního zdraví dětí TOGETHER.¹⁵ Slovinští filantropové i centrum TOGETHER se soustřeďují nejen na pomoc dětem, ale i uprchlíkům, vnitřně přesídleným osobám a lidem hledajícím azyl.¹⁶

K nejvýznamnějším současným slovinským aktivitám v oblasti plnění agendy HSN patří slovinsko-rakousko-jordánský projekt pomoci iráckým dětem. Tento projekt je realizován centrem TOGETHER a jeho cílem je léčba psychosociálních válečných traumat, rozšíření přístupu ke vzdělání dětem, které v důsledku války nezískaly základní vzdělání, a rehabilitace zraněných. Výsledkem slovinsko-jordánské spolupráce je realizace odminovacích operací v Iráku. Slovinsko se dále podílí na práci Globálního fondu boje proti AIDS, na propagaci rozšíření členství v Mezinárodním trestním soudu a na boji proti ilegálnímu obchodu s malými a lehkými zbraněmi.

Ve slovinské konceptualizaci bezpečnosti zřetelně převažuje perspektiva vzájemné závislosti mezi úrovní rozvoje a úrovní lidské bezpečnosti a důraz na vzájemný vztah mezi lidskou a národní bezpečností. Vzhledem ke specifické slovinské situaci je podpora rozvojových projektů spíše okrajovou záležitostí. Slovinsko se soustředí zejména na rozvoj a institucionalizaci mezinárodněprávních norem, garantujících práva a podmínky života jedince.

* * *

V tomto textu jsem analyzovala konceptualizaci lidské bezpečnosti států, které jsou jak členy EU, tak i členy HSN. Analyzovala jsem také strategie, které používají pro zvýšení a posílení bezpečnosti jedince. Konceptualizace bezpečnosti jedince členskými státy EU/HSN zahrnuje silné rozvojové a humanitární prvky a obsahuje předpoklad vzájemné závislosti mezi úrovní lidské bezpečnosti a úrovní rozvoje. Je však třeba říci, že paradigma lidské bezpečnosti není něčím, co by bylo v politikách členských států EU/HSN hluboce zakořeněno; zmíněné státy přijaly a používají koncept lidské bezpečnosti jen tak dalece, jak jim to umožňuje jejich národní bezpečnost, respektive pojetí národní bezpečnosti. U většiny zkoumaných států se lidská bezpečnost zdá být pouze jakýmsi doplňkem ná-

rodní bezpečnosti či jakousi doplňkovou strategií, která by mohla posilovat národní bezpečnost. Cílem humanitární, rozvojové i technologické pomoci je stabilizace konkrétních států a společností, zvýšení úrovně jejich rozvoje a snížení pravděpodobnosti vypuknutí násilného konfliktu. Tyto politiky mají minimalizovat přelévání nejistot a hrozeb z nestabilních oblastí.

V perspektivě členských států EU/HSN je význam vztahu mezi rozvojem a lidskou bezpečností vnímán jednoznačně; rozvoj cílového státu a cílové společnosti posiluje jejich stabilitu, která zvyšuje bezpečnost členských států EU/HSN a jejich obyvatel. Z tohoto pohledu je lidská bezpečnost součástí národní bezpečnosti zkoumaných států. To potvrzuje také teritoriální orientace projektů lidské bezpečnosti a teritoriální distribuce humanitární, rozvojové a technologické pomoci. Ačkoli jsou životní podmínky ve Rwandě, v Somálsku či v Kambodži mnohem trýznivější než v oblasti jihovýchodní Evropy, v regionu Černého moře či v Zakavkazsku, směřuje většina rakouské, řecké a slovinské humanitární i rozvojové pomoci právě do tří zmíněných regionů.

Tato stať také ukázala, že téměř u všech zmíněných zemí má na konceptualizaci lidské bezpečnosti silný vliv evropský integrační proces, zejména spolupráce zemí ve druhém a třetím pilíři, a v případě Rakouska a Irsku měnící se vnímání neutrality. Jak bylo ukázáno výše, má humanitární a rozvojová politika dlouhou tradici v Irsku, v Nizozemsku i v Rakousku. Rozvoj SZBP a EBOP jako státněcentrických a vojensky orientovaných politik a opatření, přijatá v souvislosti s „válkou proti terorismu“, narušily či v lepším případě zpomalily rozvoj politiky lidské bezpečnosti. Irsko i Nizozemsko se pokusily silnou evropskou vojensko-politickou bezpečnostní orientaci překonat, když při většině bezpečnostních diskuzí zdůrazňovaly oboustrannou podmíněnost mezi bezpečností a rozvojem. Posílení spolupráce a koordinace rozvojových i humanitárních aktivit mezi členskými státy EU (a také mezi členskými státy EU a nevládními organizacemi) a přijetí závazku zvýšení oficiální rozvojové pomoci v dalších desetiletích ukazují, že se irská a nizozemská snaha neztratila v prázdnu. Rakousko bude další zemí, která bude mít možnost během svého předsednictví (v první polovině roku 2006) integrovat lidskou bezpečnost do politik Evropské unie.

Řecko a Slovinsko jsou – ve srovnání s Irskem, s Nizozemskem a s Rakouskem – zcela odlišnými případy. Oba státy konceptualizovaly v důsledku historického dědictví a regionálních podmínek svou bezpečnost na silném státněcentrickém a vojensko-politickém základě a paradigma lidské bezpečnosti bylo zcela cizím prvkem. Oba státy také nemají historické zkušenosti ani s humanitární, rozvojovou, ani technologickou spoluprací. Zatímco v případě Irsku, Nizozemska a Rakouska rozvoj konceptualizace lidské bezpečnosti zpomalilo členství v EU a postup EU v boji s terorismem, v případě Řecka a Slovinska hrálo členství v EU zcela odlišnou roli. Europeizace řecké a slovinské politiky a společnosti výrazně změnila hodnotovou orientaci a organizační princip jejich zahraniční a bezpečnostní politiky směrem k naplňování agendy *Human Security Network*.

Stať ukazuje, že ačkoli ve skupině zemí EU/HSN převažuje státněcentrické pojetí bezpečnosti, kladou uvedené státy na bezpečnost jedince nezanedbatelný důraz. Vzhledem k tomu, že mým záměrem nebylo odkrývat motivy politik lidské bezpečnosti, nechci posuzovat důvody, které jednotlivé vlády vedou k přijetí agendy lidské bezpečnosti. Přijetí a konceptualizace lidské bezpečnosti byly u uvedených zemí ovlivněny řadou faktorů. V případě Rakouska a Irsku to byla snaha pokračovat v tradici multilaterální rozvojové a humanitární pomoci z dob aktivní neutrality, v případě Nizozemska je možné členství v HSN a politiku lidské bezpečnosti považovat za pokračování dlouholeté nizozemské politiky vůči zemím tzv. třetího světa. Slovinský a řecký přístup ke konceptualizaci lidské bezpečnosti a její přijetí byly ovlivněny proměnou prostředí v jihovýchodní Evropě a proměnou sebevnímání daných států.

Klíčovými strategiemi naplňování agendy lidské bezpečnosti jsou u zkoumaných států vytváření samostatných národních rozvojových agentur, spolupráce s humanitárními a rozvojovými nevládními organizacemi, podpora rozvoje mezinárodního humanitárního prá-

va a norem lidských práv a postkonfliktní rekonstrukce (zahrnující zejména odminování, odzbrojení a pomoc dětským obětem válečných konfliktů). Stať rovněž ukazuje, že členské státy EU/HSN mají potenciál vnášet jednotlivé body agendy lidské bezpečnosti do jednání a politik EU. Na příkladu Slovinska je pak vidět, že (příprava na) členství v EU přispěla k přijetí řady prvků lidské bezpečnosti. Členské státy EU/HSN by se tak mohly stát zdrojem aktivit v oblasti posilování lidské bezpečnosti a EU by se v budoucnosti mohla stát jejich přenašečem.

Oficiální rozvojová pomoc na jednoho obyvatele v členských státech EU/HSN (v amerických dolarech; 2002)

Nizozemsko	202
Irsko	88
Rakousko	66
Řecko	23
Slovinsko	13

Pramen: EU Donor Atlas. Mapping Official Development Assistance. May 2004. Prepared by Development Strategies/IDC, s. 59, www.dev-The strategies.com

- ¹ „Strategie označuje koncepční organizaci a řízení určité činnosti za účelem ovlivnění budoucích podmínek a dosažení definovaných cílů. Strategie bývá chápána jako obecný postup či umění koncepčně dosahovat stanovených cílů pomocí identifikovaných prostředků, metod a nástrojů v určitém časovém rozvrhu.“ (Hlaváč, 2002, s. 132.)
- ² Srovnej například proces z Kimberley, který omezuje ilegální obchod s diamanty. Podrobněji viz www.kimberleyprocess.com:8080/site/ (2. 5. 2005).
- ³ Irská armáda participuje na peacekeepingových misích OSN od roku 1958.
- ⁴ Irská rozvojová agentura byla zřízena již v roce 1974 a je součástí portfolia státního tajemníka pro rozvojovou spolupráci a lidská práva, který je afovaný při Ministerstvu zahraničních věcí.
- ⁵ Podrobněji viz www.dci.gov.ie/print.asp (4. 5. 2005).
- ⁶ První zemí mimo region Subsaharské Afriky, která získala rozvojovou pomoc od irské národní rozvojové agentury, byl v březnu 2003 Východní Timor (www.dci.gov.ie/print.asp/4.5.2005/).
- ⁷ Po negativních zkušenostech s neutralitou dalo Nizozemsko po druhé světové válce přednost členství v NATO i v Evropské unii.
- ⁸ Srovnej www.minbuza.nl/default.asp?CMS_TCP (4. 5. 2005).
- ⁹ Srovnej www.icbl.org/lm/2004netherlands (31. 5. 2005).
- ¹⁰ Transformaci podstaty řecké zahraniční a bezpečnostní politiky je možné pozorovat také při výkonu funkce nestálého člena Rady bezpečnosti OSN, jímž se Řecko stalo na období 2005–2006.
- ¹¹ Srovnej www.deming.gr. Podrobněji viz www.mfa.gr/print/english/foreign_policy/cooperation/creation.html (2. 5. 2005).
- ¹² Nášlapné miny jsou rozmístěny zejména na hranicích s Tureckem a na severních hranicích země. Řada zamíňovaných oblastí je dědictvím řecké občanské války (1947–1949) a nepřátelství mezi Řeckem a některými sousedními státy po druhé světové válce (Turecko, Bulharsko), (Landmine Monitor Report 2003).
- ¹³ Srovnej www.olympictuce.org (4. 5. 2005).
- ¹⁴ „Slovinsko sdílí perspektivu Valného shromáždění OSN a podporuje nové politiky OSN, jejichž cílem je udržením a posílením bezpečnosti v případech, kdy dochází k rozsáhlému použití násilí proti civilnímu obyvatelstvu. Slovinsko má zato, že ochrana lidského života je přednější než suverenita států... Proto Slovinsko důrazně podporuje koncept humanitární intervence.“ (Permanent Mission of the Republic of Slovenia to the United Nations, S. 1.)
- ¹⁵ Podrobněji viz <http://slonews.sta.si/index.php?id=896s=38> (4. 5. 2005).
- ¹⁶ Srovnej www.together.si (4. 5. 2005).

Prameny a literatura

- Address by H.E. the Austrian Foreign Minister Mrs. Benita Ferrero-Waldner at the 431st Meeting of the Permanent Council on the Human Security Network (2003). Vienna, January the 16th, 2003, <http://www.humansecuritynetwork.org/docs/16jan2003-e.php> (4. 5. 2005).

KONZULTACE: LIDSKÁ BEZPEČNOST

- Annual Report 2004 on the European Community's development policy and external assistance (2004). European Commission, 2004.
- Aravena, Francisco Rojas – Goucha, Moufida (eds., 2001): Human security, conflict prevention and peace in Latin America and the Caribbean. Compilation of articles of the expert meeting organized by UNESCO and FLASCO-Chile, Santiago, 26th–27th November 2001.
- Austrian Foreign Policy Yearbook 2003. Federal Ministry of Foreign Affairs, www.bmaa.gv.at (Ausserpolitik; 2005).
- Axworthy, Lloyd (2001): Human Security and Global Governance: Putting People First. *Global Governance*, Vol. 7 (2001), No. 1, s. 19–23.
- Behringer, Ronald M. (2003): Middle Power Leadership on Human Security. Paper presented at the annual meeting of the Canadian Political Science Association, Halifax, Nova Scotia, May 30th – June 1st, 2003.
- Comparison of Human Security Definitions by Harvard Program on Humanitarian Policy and Conflict Research (S. I.), www.hsps.harvard.edu/hpccr (4. 5. 2005).
- Doyle, John (2005): International and Domestic Pressures on Irish Foreign Policy: an analysis of the UN Security Council term 2001–2002. Working paper 5 of 2005. Working papers in International studies. Dublin: Dublin City University, 2005.
- EU Donor Atlas (2004). Mapping Official Development Assistance. May 2004. Prepared by Development Strategies/IDC, www.dev-Thestrategies.com
- Freedom from fear (S. I.). Canada's foreign policy for human security. Department of Foreign Affairs and International Trade, www.humansecurity.gc.ca (1. 4. 2003).
- Fuentes, Claudia F. (2001): Human security network: from Lysøen to Santiago. In: Aravena, Francisco Rojas – Goucha, Moufida (eds.): Human security, conflict prevention and peace in Latin America and the Caribbean. Compilation of articles of the expert meeting organized by UNESCO and FLASCO-Chile, Santiago, 26th–27th November 2001, s. 83–102.
- Gärtner, Heinz (1997): Modelle Europäischer Sicherheit. Wie entscheidet Österreich? *Laxenburger internationale Studien*. Bramüller, 1997.
- Hammerstand, Anne (2000): Whose Security? UNHCR, Refugee Protection and State Security after the Cold War. *Security Dialogue*, Vol. 31 (2000), No. 4, s. 391–403.
- Hlaváč, Ivo (2002): Strategie. In: Zeman, Petr (ed.): Česká bezpečnostní terminologie. Výklad základních pojmů. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Mezinárodní politologický ústav – Vojenská akademie v Brně – Ústav strategických studií, 2002, s. 127–133.
- Human Development Report 1993. UNDP, www.undp.org (1. 4. 2003).
- Human Development Report 1994. UNDP, www.undp.org (2. 5. 2003).
- Human security and the „tug-o-war of agendas“ (S. I.). UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, www.irinnews.org/print.asp?ReportID=42702 (3. 6. 2005).
- Chair's Summary (2003). Fifth Ministerial Meeting of the Human Security Network, Graz, 8–10 May 2003, <http://www.humansecuritynetwork.org/docs/10may2003-e.php> (4. 5. 2005).
- Child Rights Training Curriculum (2003). Child Protection, Monitoring and Rehabilitation. 5th Ministerial Meeting of the Human Security Network, Graz, 8th–10th May 2003.
- Landmine Monitor Report 2003 (Austria), www.icbl.org/lm/2003/austria.html (4. 4. 2005).
- Landmine Monitor Report 2004 (The Netherlands), www.icbl.org/lm/2004/netherlands (31. 5. 2005).
- Launch of the Austrian Development Agency (S. I.), www.mfa.at/cooperation (4. 4. 2005).
- Lesser, Ian – Larrabee, Stephen – Zanini, Michele – Vlachos, Katia (2001): Greece's New Geopolitics. RAND, 2001.
- Paris, Roland (2001): Human Security. Paradigm Shift or Hot Air? *International Security*, Vol. 26 (Fall 2001), No. 2, s. 87–102.
- Policy Agenda (2005), www.minbuza.nl (31. 5. 2005).
- Resolution of the Austrian Parliament: Security and Defence Doctrine (2001). Austrian Parliament, 2001.
- Rothschild, Emma (1995): What is Security? *Daedalus*. *Journal of the American Academy of Arts and Science*, Vol. 124 (Summer 1995), No. 3, s. 60–61.
- Silva, Patricio (2001): Human security in an age of uncertainty: reflections from Europe. In: Aravena, Francisco Rojas – Goucha, Moufida (eds.): Human security, conflict prevention and peace in Latin America and the Caribbean. Compilation of articles of the expert meeting organized by UNESCO and FLASCO-Chile, Santiago, 26th–27th November 2001, s. 61–70.
- Solana, Javier (2003): A secure Europe in a better world. European Security Strategy. The European Union Institute for Security Studies, www.iss-eu.org
- Speech by Agnes van Ardenne (2004), Minister for Development Cooperation of the Netherlands, at the Dóchas Conference on External Relations and Human Security in an Enlarged Europe, Dublin, May the 31st, 2004.
- Statement by H.E. the Federal Minister for Foreign Affairs of the Republic of Austria Ms. Benita Ferrero-Waldner, March the 16th, 2004, www.unhcr.ch/hurricane/hurricane.nsf (4. 4. 2005).
- Strategic Defence Review (2004). Comprehensive Summary. Ministry of Defence, Republic of Slovenia, 2004.
- The consequences of enlargement for development policy (2003). Final report, Vol. 1. Prepared by Development strategies/IDC, August the 31st, 2003.

- The Dutch EU Presidency from a development perspective (S. 1.). Analysis and point of actions. Working paper. NGO-EU Presidency campaign based on ECDPM research.
- The Responsibility to Protect (S. 1.): A New Approach, www.idrc.ca/books/960and961/02_Protect.html (19. 3. 2003).
- Three-Year-Programme 2004–2006 on Austrian Development policy (2004). Revised version. Vienna: Federal Ministry for Foreign Affairs, 2004.
- Waisová, Šárka (2003): Human Security – the Contemporary Paradigm? Perspectives, *The Central European Review of International Affairs*, No. 20 (Summer 2003), s. 58–72.
- White Paper on Defence (2000). Irish Department of Defence, 2000.

Internetové zdroje

- Development Cooperation Ireland (S. 1.). Department of Foreign Affairs, www.dci.gov.ie
- Dóchas (S. 1.). The Irish Association of Non-Governmental Development Organisations, www.dochas.ie
- Military Education Research Library Network – database of military documents (S. 1.), <http://merlin.ndu.edu/whitepapers.html>
- Ministry of Foreign Affairs, Greece (S. 1.), www.mfa.gr
- Ministry of Foreign Affairs, the Netherlands (S. 1.), www.minbuza.nl
- Permanent Mission of Austria to the United Nations – New York (S. 1.), www.un.int/austria/policy/01/index.shtml
- Permanent Mission of the Republic of Slovenia to the United Nations – New York (S. 1.), www.gov.si/mzz/dkp/mny/eng/
- Regional Centrum TOGETHER (S. 1.), www.together-foundation.si
- Slovene Philanthropy (S. 1.), www.filantropija.org
- The Olympic Truce (S. 1.), www.olympictruce.org

Poznámka

Stat' vznikla v rámci řešení grantového projektu číslo 407/06/P008, podporovaného Grantovou agenturou České republiky. Za cennou pomoc při zpracování textu autorka děkuje Sylvii Singerové, za cenné připomínky k textu třem anonymním recenzentům časopisu Mezinárodní vztahy.